

KARADENİZ DESTANI: İMPARATORLUKLAR, ÇATIŞMALAR VE YENİ BİR DÜNYA DÜZENİNİN ŞEKİLLENMESİ - 05.01.2024

Zoran Ivanov

Blog No: 2
05.01.2024

Bu analiz yazısının aslı İngilizce olarak 12 Ekim 2023 tarihinde kaleme alınmıştır. AVİM Çevirmeni Ahmet Can Öktem makalenin tercümesine katkı sağlamıştır.

Dr. Zoran IVANOV(*)

Tarihi ticaret yolları ile modern boru hatlarının, imparatorlukların mirasının ve günümüz stratejik emellerinin sahnesi Karadeniz'in hikayesidir. Kıtalar ve kültürler arasında tarihi bir köprü teşkil ederken, halen savaş ve çatışmaların gölgeleriyle sarılmış durumdadır. Kuzeyde Ukrayna'da savaş devam etmekte; güneyde İsrail-Gazze çatışması sürmekte; doğuda Karabağ'da kırılgan bir barış yaşanmakta; batıda ise Kosova ve Bosna'da kargaşaya son verilememektedir. Bu bağlamda, Karadeniz önümüzdeki yıllarda küresel politikanın istikametini şekillendirebilecek bir güç mücadelesinin merkezi olarak ortaya çıkmaktadır.

Stratejik Konum ve Ekonomik Güç Merkezi

Karadeniz, bir zamanlar Bizans tüccarları ve Osmanlı kalyonları tarafından kullanılan tarihi bir bağlantı sahası iken, günümüzde modern jeopolitik çekişmelerin gizli etkileri ile dalgalanmaktadır. Avrupa, Asya ve Ortadoğu arasında kritik bir bağlantı biçiminde hizmet eden bu deniz, sadece deniz ticareti için değil, enerji kaynakları için de bir su yolu oluşturmakta, küresel ve bölgesel güçlerin dikkatini çekmektedir. Avrupa'nın artan enerji

ihtiyaçlarını karşılamak için Karadenizde kesişen boru hatları, bu denizin önemini daha da öne çıkarmaktadır.

Rusya'nın Yeniden Güçlenmesi

Rusya, Batı sınırları boyunca uzun soluklu stratejik hedefini gerçekleştirmenin eşiğindedir. Temel amacı, Kırım'ı ana karadan güvence altına almak ve Sivastopol üzerinden deniz hakimiyetini güçlendirmek, bu şekilde Karadeniz'deki Batılı deniz kuvvetlerini caydırmaktır. Değişen küresel dinamiklere rağmen, Rusya'nın bu bölgedeki tarihi emelleri değişmeden devam etmektedir. Kremlin'in, Kırım ve Doğu Ukrayna'nın bazı kısımları üzerindeki güçlü kontrolü, deniz hakimiyetini yeniden ortaya koyma ve Avrupa için önemli bir enerji tedarikçisi rolünü pekiştirme stratejisi olarak yorumlanmaktadır. Bu faaliyetler, Moskova'nın gözüpekliğini mevcut jeopolitik düzene doğrudan bir meydan okuma olarak algılayan Batılı güçler ve bölgesel devletler arasında endişeleri artırmaktadır.

Çin ve İran: Sessiz Sedasız Yararlananlar

Bu kargaşanın perde arkasında Çin ve İran, sessiz sedasız yararlanan devletler olarak ortaya çıkmaktadırlar. Çin'in hedefleri çift yönlüdür: Karadeniz üzerinden Kuşak ve Yol Girişimi için sabit bir rota sağlamak ve Ortadoğu'dan, özellikle İran'ın Bender Abbas ve Çabahar'daki kritik limanları da dahil olmak üzere, güney petrol ve gaz tedarik zincirinin güvenliğini sağlamak. Bölge içinde daha fazla hareket özgürlüğü sağlaması sebebiyle, Batının etkilerini sınırlamak İran için hayati önem taşımaktadır. İranın insansız hava araçları başka ülkelerinin hava araçlarının gerisinde kalmakla birlikte, elverişli fiyatları onları Rusya için değerli bir kazanç yapmakta ve çok sayıda insansız hava aracının konuşlandırılmasını sağlamaktadır. Her iki ülke de Karadeniz'i, güç dinamiklerinin lehlerine dönebileceği potansiyel bir pivot noktası olarak görmektedir.

Türkiye'nin Karadeniz'deki Stratejik Denge Hareketi

Hayati önem taşıyan İstanbul ve Çanakkale boğazları üzerindeki hakimiyeti, Türkiye'yi Karadeniz'in jeopolitik söyleminin merkezine yerleştirmektedir. Montrö Sözleşmesi, Türkiye'ye bölgesel güç dinamiklerini dengeleme sorumluluğu vermekte ve, barış ve savaş zamanında, askeri gemiler dahil olmak üzere, deniz geçişinin yönetilmesine izin vermektedir. Ayrıca, kurucu bir üye olarak Türkiye, Karadeniz ülkeleri arasında bölgesel işbirliğini, ekonomik entegrasyonu ve siyasi diyaloğu geliştiren Karadeniz Ekonomik İşbirliği bünyesinde (KEİ) kritik bir role sahiptir. Bu işbirliği, Türkiye'nin bölgesel lider olarak rolünü güçlendirmekte, Karadeniz bölgesinde barış, istikrar ve refahın sağlanması amacını kolaylaştırmaktadır. NATO üyesi olarak ve belirgin bölgesel hedefleriyle Türkiye, Batılı ittifaklara olan taahhütlerini, Doğu ile pragmatik bir şekilde geliştirilen ilişkilerle dikkatlice dengeleyen diplomatik ip cambazlığı yapmaktadır. Ukrayna'da devam etmekte ve koşulları değişmekte olan çatışma, Türkiye'nin zaten karmaşık olan konumunu daha da

çetrefil bir hale getirmektedir. Türkiye'nin iç veya dış politikalarını değiştirmesi gerektiğini öne süren eleştiriler, çoğunlukla uzak Batı'da gelen görüşlerden kaynaklanmaktadır. Bu eleştiriler, Türkiye'nin coğrafi sorumluluğunu ve sürdürmekte olduğu karmaşık dengeyi göz ardı etmektedir. Bu gerçeği inkar edenler veya tartışanlar olabilir, ancak Batılı ülkeler benzer bir coğrafi ve jeopolitik durumda kalsalardı, Türkiye gibi ihtiyatlı bir duruş sergilerlerdi, veya daha öteye giderlerdi.

NATO'nun Doğuya İlişkin Endişeleri

Karadeniz'de istikrarı muhafaza etmek, Avrupa'nın güvenliği açısından NATO için hayati önem taşımaktadır. NATO ittifakı, Karadenizde kıyısı olan devletlerinin savunma imkan ve kabiliyetlerini güçlendirerek Rusya'nın toprak genişletme çabalarına karşı etkili biçimde çalışmaktadır. Ancak ahiren, Stars and Stripes dergisinin bir analizinde, NATOnun bölgedeki deniz kuvvetleri gücünün azalması yönünde endişe verici bir eğilim olduğu vurgulanmaktadır. Söz konusu stratejik gücün azalması, dolaylı bir biçimde yeniden ortaya çıkan güçleri teşvik etmekte, faaliyetlerini artırmakta ve caydırıcılık rolünü azaltmaktadır.

Bu nedenle, NATO'nun üyeleri arasında güven ve işbirliğini artırması şarttır. Bu dayanışma, sadece bölgesel barış ve güvenliği sürdürmek için değil, aynı zamanda kötü niyetli yeniden ortaya çıkan devletlerin etkisine karşı koymak için de hayati önem taşımaktadır.

ABnin İkilemi: Genişleme mi? Güvenilirlik mi?

Avrupa Birliği, değişen güç dinamikleri karşısında Karadeniz bölgesinde güçlü konumunu sürdürme konusunda önemli bir imtihanla karşı karşıyadır. Ukrayna ve Gürcistan'a üyelik teklif ederek etki alanını genişletme çabaları, AB ittifakını tehdit eden iç çekişmeleri körüklemiştir. Bu genişleme stratejisi, bir yandan faydaları, diğer yandan zararları ile dikkat çekmekte, Türkiye ve Balkanları dışlayarak güven kaybına neden olma potansiyeli ve Ukrayna ile Gürcistan'ın entegrasyonunun uzun vadede sürdürülebilirliği hakkında kritik soruları gündeme getirmektedir. Bu tür karmaşıklıklar yanında net bir stratejik vizyon eksikliği algısı, diğer bölgesel oyuncuların daha kararlı planlarıyla keskin bir tezat oluşturmakta ve AB'nin değişmekte olan jeopolitik durumlar karşısında duruşunu sağlamlaştırma ihtiyacını vurgulamaktadır.

Ukrayna'daki Savaş: Bir Diplomatik Kırılma Noktası

Ukrayna'da devam eden savaş, Karadeniz bölgesindeki güç dinamiklerini geri dönülmez bir şekilde değiştirecektir. Rusya'nın Kırım üzerindeki hakimiyeti, kayda değer olmakla birlikte, doğrudan kara erişimi olmadan sınırlı stratejik avantaj sunmaktadır. Bu nedenle, Rusya, her ne pahasına olursa olsun, işgal altındaki Herson, Zaporijya, Donbas ve Luhansk bölgelerindeki kontrolünü sürdürmeye kararlı görünmektedir. Bu kontrol, Rusya'nın kritik Sivastopol limanı üzerindeki hakimiyetini pekiştirerek, Karadeniz deniz filosunun ana

üssünü korumakla kalmamakta, aynı zamanda ABD veya NATO güçleri tarafından olası bir kuşatmayı da önlemektedir.

Söz konusu toprak el değiştirmeleri, Karadeniz'deki mevcut güç dengesini bozma tehdidi oluştururken, bölgesel ve küresel ilişkileri ciddi boyutlarda yeniden şekillendirebilecek potansiyele sahiptir. Rusya'nın askeri genişlemesi, bölgedeki deniz hakimiyetini güçlendirerek, kendisine denizin çok ötesinde nüfuz sahibi olmasına ve diğer kıyıdaş devletler için potansiyel bir tehdit oluşturmasına imkan sağlamaktadır. Bu devletler için başlıca hedef, giderek istikrarsızlaşan bir bölgede barışın sürdürülmesini sağlamak ve yeni bir güç dengesi kurmak olacaktır.

Yol Ayrımında Bir Bölge

Ülkeler Karadeniz'de kontrol ve nüfuz sahibi olmak için yarışırlarken, Karadeniz bölgesi uluslararası ilişkilerin canlı bir barometresini oluşturmakta ve artan küresel gerilimleri yansıtmaktadır.

Karadeniz'in anlatısı, tarihte kıtaları ve kültürleri birleştiren bir bölgenin hikayesini oluştururken, halen, yakın gelecekte küresel siyasetin hatlarını yeniden belirleme potansiyeline sahip bir güç mücadelesinin merkezinde yer almaktadır.

* *TOBB ETÜ'de Yardımcı Doçent; Ljubljana, Slovenya'da RINK- ISTITIUTE'de Kıdemli Danışman; Arizona Eyalet Üniversitesi, AZ, ABD'de Yardımcı Öğretim Üyesi*

** *Fotoğraf: https://www.mei.edu/publications/black-sea-conflicts-militarization-and-peacebuilding*

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: Ivanov, Zoran. 2026. "KARADENİZ DESTANI: İMPARATORLUKLAR, ÇATIŞMALAR VE YENİ BİR DÜNYA DÜZENİNİN ŞEKİLLENMESİ - 05.01.2024." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2024 / 2. Ocak 05. Erişim Kasım 10, 2026. https://mail.avim.org.tr/Blog/KARADENIZ-EFSANESI-IMPARATORLUKLAR-CATISMALAR-VE-YENI-BIR-DUNYA-DUZENININ-SEKILLENMESI-05-01-2024

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır